

VEFEYAT

Prof. Dr. İbrahim Çalışkan

Vakur Bir İlim Adamı
Prof. Dr. İbrahim alışkan

Doç. Dr. Hasan DOĞAN

Aile kokleri Makedonya - Ustrumca'ya dayanan Hocamızın hayat hikayesi, dedesinin ismini alarak 1951 yılında Turgutlu - Urganlı'da başlar. Kendisi gibi İslam Hukuku'na gonul verecek olan oğluna adını koyduğu, babası Kamil Bey (1925-1997) ve annesi Hatice Hanım (1929-2015), ilkokuldan sonra onu Kestanepazarı'na (1962-1970) emanet eder. Hacı Ali Tosun, Salih Tanrıbuyruğu, şaban Düz, Keçecizade, Hacı Raif Cilasun gibi isimlerden ders alır orada. İmam Hatip eğitimi de bu dönemde tamamlanır: 1968'de orta, 1970 yılında lise kısmından mezun olur. O dönemde İmam Hatip mezunlarına uygulanan sınırlamalar nedeniyle pek çok buyuğumuz gibi O da dışarıdan fark dersleri sınavlarına girerek ayrıca İzmir Namık Kemal Lisesi'ni bitirir. 1974 yılında İzmir Yuksek İslam Enstitus'nden diplomasını alır. Selahattin Parlatır, Mevlt Ferligl, Avni İlhan, şevki Yucetrk, Ayhan Altınkuşları gibi isimler, Hocaları olmuştur. 1978'de ise İstanbul Hukuk Fakültesi'ni bitirir. Bu arada İmam Hatiplik görevi yrrtmektedir.

1976'dan itibaren İzmir Yuksek İslam Enstitus'nde Tefsir Anabilim dalında asistan olarak çalışmaya başlar. Bu dönemde özel bir okulda 5 yıllık öğretmenlik tecrübesi de elde eder. Bu sırada Hukuk Fakültesi'ni bitirmiş bir aday olarak stajını tamamlar ve avukatlık belgesini alır.¹ Tefsir alanında "Muktil b. Süleyman'ın Tefsir Metodu" zerinde çalışmalarını sürdürürken Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde İslam Hukuku Anabilim Dalı'na geçiş yapar. İstikameti bu noktadan itibaren fıkıh alanında ihtisas edinmeye yönelmiştir, 1986'da doktor, 1989'da doçent ve 1995 yılında profesör ünvanlarını alır.

1 Tuncay Başoğlu, "İbrahim alışkan ile Türkiye'de Fıkıh alışmaları zerine", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt 12, Sayı 24, 2014, s. 251-252.

Bu noktada Hocamızın İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde ceza hukuku alanında ve Prof. Dr. Sulhi Dönmez Hoca danışmanlığında doktora eğitimine başladığını ve derslerini de tamamladığını, ancak birtakım sebeplerle bu eğitimini bırakmak durumunda kaldığını kaydedelim.

Çalışkan Hocamız yaşamından kesitler paylaşırken, bilhassa akademik hayata intisabı öncesinde yaşadıklarında hayatın meşakkatlerinin yoğurduğu, yetiştirdiği bir Anadolu insanını hissederdik karşımızda. İmam Hatip’te okuduğu yıllarda, gözlerinde şekillenmeye başlayan ufukların onu götürdüğü hülyalar, bize de hayaller, hedefler armağan etmiştir.

İbrahim Çalışkan Hocamızın, öğrencilerine kazandırmaya çalıştığı en güzel hasletlerden birisi kitaba sevgisiydi şüphesiz. Kitaplarının bir bölümünü Mısır’dan ne sıkıntılarla getirdiği, Mısır’da öğrencilik yıllarında boğazından kısıp kıt kanaat parasını kitaplara yatırdığını tüm yakınları iyi bilir. Yer darlığından zaman zaman üstümüze yıkılacağından kaygılandığımız zengin kütüphanesi adeta bir vaha idi onun için. Raflarda önlü arkalı dizilmiş binlerce kitabı aramak için zorlandığına neredeyse hiç şahit olmadım. Her birinin cildine, sayfasına gösterdiği özen, bana, bir babanın çocuğuna olan şefkatini hatırlatmıştır hep. Kitaplara yakınlık, yolun başında literatür bilgisine sahip olmak, öğrencilerine tavsiye ettiği temel hususlardan biriydi.

Kitap ve makale yazmaktan ziyade Hocamızın mesaisini okumaya ve öğrencilerine ayırmayı tercih ettiğini söyleyebiliriz. Belki öğrencileriyle bu yakın beraberliğine kısmen de olsa mani olan dönem, Din İşleri Yüksek Kurulu’nda görev yaptığı yıllardır. Lisans bitirme tezimi için çalıştığım günlerde Diyanet İşleri Başkanlığı’nda zaman zaman takdimlerde bulunduğum için kendisinin ne kadar yoğun olduğuna bizzat şahit olmuştum.

Çalışkan Hocamızın hayatında Din İşleri Yüksek Kurulu görevi önemli bir yere sahiptir. Tarihte Şer’iyye Evkaf Vekâleti Fetva Heyeti, Tedkîkât ve Te’lîfât-ı İslamiyye Heyeti’nin yaptığı hizmete benzer bir fonksiyon üstlenen, Cumhuriyet’in ilk yıllarında Heyet-i Müşâvere, ardından da Müşâvere ve Dinî Eserleri İnceleme Heyeti adıyla rastladığımız, kanununda geçen ibareyle Diyanet İşleri Başkanlığı’nın dini konularla ilgili olarak en yüksek karar ve danışma organı Din İşleri Yüksek Kurulu’na 15 Şubat 1992 tarihinde üye olarak seçilmiştir.

Kimi kararları büyük tartışmalar doğuran, toplumumuzda her zaman büyük bir itibara sahip olagelmış Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu, tarihi imtihanlarla karşı karşıya kalmıştır. Bunlardan bir tanesi, şüphesiz “başörtüsü” konusu olmuştur. Dönemin siyasi iradesinin uygulamakta olduğu başörtüsü politikasının toplumda benimsenmemesi, Diyanet İşleri Başkanlığı’nın bu konuda anılan yaklaşımla uyumlu tavır alması talebini doğurmuştur.

30.12.1980 tarihinde Hamdi Kasaboğlu’nun başkanlığını yürüttüğü dönem-

de “İmam Hatip Liselerinde Okuyan Kız Öğrencilerin Kıyafetleri” hakkında Kurul’un almış olduğu karar bu çerçevede büyük önem taşımaktadır.² Bu karardan sonra 1993 yılında Kurul konuyu başka bir vesileyle ele almış ve tartışmalara cevap vermiştir. Bu kurulda yer alan isimlerden birisi de İbrahim Çalışkan Bey’dir.

Biraz geriye gidecek olursak, ilgili Bakanlar Kurulu Kararı ile 14 ismin: Konya İl Müftüsü İsmail Öner, Meram İlçe Müftüsü Şükrü Özbuğday, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyeleri Doç. Dr. İbrahim Çalışkan, Prof. Dr. Mehmet Sait Hatipoğlu, Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu, Doç. Dr. Esat Kılıçer, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Şerafettin Gölcük, Emekli Müftü Haydar Hatipoğlu, eski müftüler Dr. Fahri Demir, Yaşar İşcan ve Hasan Şakir Sancaktar, Diyanet İşleri Başkan Yardımcıları Lütfi Şentürk ve Seyfettin Yazıcı, Kurul’un eski Başkanı İrfan Yücel’in Din İşleri Yüksek Kurulu üyeleri olarak belirlendiğini görmekteyiz. İsmail Cerrahoğlu Bey’in kurul çalışmalarına katılmaması nedeniyle daha sonra çalışmalar 13 kişi olarak ele alınmaya başlanmıştır. Kurul, 17 Nisan 1992 tarihinde ilk toplantısını yapmış, bu toplantıda da İsmail Öner Kurul Başkanı, İbrahim Çalışkan Başkan Vekili ve Şükrü Özbuğday Raportör olarak seçilmiştir. İsmail Öner’in Bern Büyükelçiliği Din Hizmetleri Müşaviri olarak atanması ve Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanlığı’ndan ayrılması üzerine kurulun idaresi İbrahim Çalışkan Bey’e intikal etmiştir. Şerafettin Gölcük Bey, bu dönemde yaptığı üyeliği Cenab-ı Allah’ın kendisine bir lütfu olduğunu söylemektedir.³

Toplumda derin yaraların ortaya çıkmasına neden olan başörtüsü yasağı ve buna dair olaylar, 1990’lı yıllarda konuyu tekrar Diyanet İşleri Başkanlığı’nın önüne getirmiştir. 1993 tarihli Kurul Kararı’nın altında raporlu üye Fahri Demir dışında tüm üyelerin imzası bulunmaktadır.⁴

Din İşleri Yüksek Kurulu’nun bahse konu kararında, Nur Suresi’nin 31. ayeti temel alınarak baş örtmenin Cenab-ı Allah’ın bir emri olduğu, örtünmenin tarihinin yapıldığı belirtilmiştir. Kararda başörtüsünün kimilerinin ileri sürdüğü gibi belli bir kesimin sonradan ortaya çıkardığı bir ayet yorumu veya işaret olmadığı vurgulanmıştır. Ayrıca Anayasa’nın 10 ve 11. Maddelerinde ortaya konan özgürlükler ile başörtüsünün sınırlandırılmasının bağdaşmadığı yorumu yapılmıştır. Örtünmenin ne Cumhuriyet değerlerine, ne de kamu düzenine yönelik bir tehdit oluşturmadığı ifade edilmiştir. Geniş karar metni incelendiğinde başörtüsüne dair sadece “Allah’ın emri” demekle yetinilmeyip, mevcut siyasi iradenin savunageldi-

2 Din İşleri Yüksek Kurulu 30 Aralık 1980 tarih ve 77 sayılı kararı

3 Şerafettin Gölcük, *Ümmet’le Birlikte- Yaşanan Bir Hayat ve Hatıralar*, Kitap Dünyası, İstanbul 2015, s. 138.

4 Din İşleri Yüksek Kurulu 3 Şubat 1993 tarih ve 6 sayılı kararı

ği argümanlara karşı da direnç gösterildiği dikkat çekmektedir. Dolayısıyla metnin teşekkülünde büyük rol sahibi olan İsmail Öner ve İbrahim Çalışkan Beyler başta olmak üzere tüm kurul üyeleri tarihi bir sorumluluğun gereğini yerine getirmişler, hem ilim adamlığının izzetini, hem de devletin verdiği bu mühim görevin ciddiyetini ortaya koydukları tavırla muhafaza edebilmişlerdir. 633 sayılı kanunda bahsi geçen ancak daha önce hiç toplanmamış Din Şurası ilk defa bu Kurul döneminde hayatiyet kazanmıştır.⁵ Bu ve benzer kararların alınmasındaki samimi gayretleriyle İbrahim Çalışkan Hocamız, bu ülkenin yetiştirdiği değerli bir âlim olmanın yanında haysiyetli bir devlet adamı olarak anılacaktır. Ülkemizin en uzun ve hayati değere sahip gecelerinden birinde, 15 Temmuz'da, onu -eşi Nermin Hanım ve kızıyla birlikte-, darbeci hainler karşısında fiilen direnişe katılmaya sevk eden en önemli etken, işte bu sorumluluk duygusudur.

Hocamız, arzulanan İlahiyatçıyı anlatırken, kendisini aşmış ve kurumlardan beklentisi olmayan nitelemesini özellikle vurgulamaktadır.⁶ Geniş perspektifli bir İslam Üniversitesi kurulması ve Hukuk Fakülteleri'nde İslam hukuku dersine yer verilmesi için çağruları büyük önem taşımaktadır. Fıkıh usulünde bulunan temel dinamikleri, maslahat, istihsan ve hükümlerin konuluş amaçları dikkate alınarak sınırlı naslarla sınırsız olayların çözülebileceğini, ancak bunun için de "tetebbuatı geniş, müktesebâtı zengin" iyi yetişmiş ilim adamlarına ve çalışmalara ihtiyaç duyulduğunun; problemlerin çözümünde pergelin bir ucunun daima Kur'ân-ı Kerîm ve Sünnet-i Nebî'ye dayanmasının zaruretinin altını çizer.⁷

Bir dersine başlarken İbn Teymiye'den naklettiği şu söz, bu konuda sık sık ifade ettiği hassasiyetin bir yansıması olmuştur biz öğrencileri için:

"Bazı insanlar derler ki, dünyayı en çok yarım kelimciler, yarım fakihler, yarım hekimler ve yarım dil bilimciler ifsad eder. Şöyle ki, yarım kelimciler insanların dinlerini, yarım fakihler insanların beldelerini, yarım hekimler insanların bedenlerini ve yarım dilciler ise insanların lisanlarını bozar."⁸

İbrahim Çalışkan Hocamızın geçirdiği hayat tecrübeleri dikkate alındığında çok yönlü kişiliği göze çarpmaktadır. İmam Hatiplik, öğretmenlik, akademisyenliğin birbiriyle uyum içinde hayat hikayesinde belirleyici tesirleri olmuştur. İslam hukukçusu kimliğine hukuk eğitimi almış olmasının katkısını kendisi de özellikle

5 İbrahim Çalışkan, "Din Şurası Genel Sekreteri Doç. Dr. İbrahim Çalışkan'ın Görüşleri..." (Röportaj), *Altınoluk Dergisi*, 1993 Kasım, Sayı 93, s. 7.

6 Başoğlu, s. 252.

7 Başoğlu, s. 255 ve 258.

8 Takiyüddin Ahmed b. Teymiyye el-Harrânî, *Mecmûatü'l-Fetâvâ*, Dâru'l-Vefâ, el-Mansûra 2005, V, 77.

ifade etmiş, İslam hukuku kaynaklarını değerlendirmesi ve hukuk nosyonu kazanmasında bunun rolüne işaret etmiştir.⁹ Umerânın ayağına giderek paye arayan, kişilik zaafiyeti göstererek ikbal peşinde koşan, ilmin izzet ve şerefine şuurundan uzak dilenci ruhlu bir ilim adamı kimliğine karşı sesini yükselten bir profile ve vizyonuna sahiptir Hocamız. Bu nedenle sık sık muhtelif iltifatlara karşı dik duran Ebu Hanife'yi, Kerhî'yi, Serahsî'yi hayırla yadederde öğrencilerine. Bununla beraber gerek yıllarca sürdürdüğü Ana Bilim Dalı Başkanlığı, gerek Din İşleri Yüksek Kurulu Başkan Vekilliği, gerekse Sağlık Bakanlığı İlaç Klinik Araştırmaları Etik Kurulu Üyeliği gibi ifa ettiği görevler, üstlendiği risk ve sorumluluk, ayrıca öğrencileriyle meşgul olurken onlara kazandırdığı idare ve hukuka dair hasletler itibarıyla kendisinin bu yönünü zikretmeyi bir vazife olarak görmekteyim. Yakın tarihte dâr-ı bakâ'ya uğurladığımız İbrahim Çalışkan Hocamıza bu vesileyle Cenab-ı Allah'tan rahmet diliyor, satırlarıma onun şu sözleriyle son veriyorum:

“İslam'ı anlatmak gibi yüce bir davayı rızık kapısı olarak görenleri bu davadan uzak tutsun. Büyük davaların ancak büyük ruhlu insanlarla yaşatılabileceği, büyük davaların küçük ruhlu insanlara teslim edilemeyeceği tarihi bir gerçektir.”¹⁰

9 Başoğlu, s. 252.

10 Başoğlu, s. 258.